

Nr 330.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst; given Stockholms slott den 16 april 1917.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst å extra stat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, som vid ingången av år 1917 ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, från Lunds universitets änke- och pupillkasassa eller från vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn.

§ 2.

Krigstidshjälp utgår till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga 600 kronor för år räknat;

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 283 häft. (Nr 330.)

Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition Nr 330.

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke må tillhoppa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flere syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhoppa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 4.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 5.

Krigstidshjälpen utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Conrad Carleson.

---

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
16 april 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÄRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Carleson, anförde
efter gemensam beredning med cheferna för samtliga övriga departement
följande:

Genom nådigt beslut den 20 oktober 1916 har Eders Kungl.
Maj:t anbefallt statskontoret att, efter vederbörande pensionskassors
hörande, verkställa utredning, huruvida och i vad mån en lämplig pen-
sionsförhöjning kunde beredas sådana statstjänares änkor, vilka upp-
bure låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter.

I anledning härav avlät statskontoret skrivelser i ämnet till sty-
relserna för de kassor, vilka ombesörja pensionering av statstjänares
änkor, nämligen civilstatens änke- och pupillkassa, arméns pensions-

kassa, flottans pensionskassa, lotsverkets enskilda pensionskassa, telegrafverkets pensionsanstalter, statens järnvägars änke- och pupillkassa, tullstatens enskilda pensionsinrättning, universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, pensionsinrättningen för änkor och barn efter tjänstemän vid Lunds universitet, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa samt tjänstemännens vid Strömsholms stuteri samt deras änkors och barns pensionsfond.

I dessa skrivelser meddelade statskontoret, att sedan i en vid 1916 års riksdag väckt motion (nr 91, andra kammaren) föreslagits beviljande av medel att användas till understöd åt behövande folkskollärarynkor med pension understigande 300 kronor, riksdagens bankoutskott i häröver avgivet utlåtande (nr 53) framhållit, att någon åtgärd i sådant syfte icke syntes böra vidtagas utan en föregående fullständig utredning, i vad mån en förhöjning kunde anses vara av behovet påkallad, varvid även syntes böra undersökas, huruvida icke jämväl åt vissa andra grupper av statstjänares änkor borde beredas någon höjning i deras pensioner; och hemställde utskottet fördenskull, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån en lämplig pensionsförhöjning kunde beredas sådana statstjänares änkor, vilka uppbure låga pensioner och styrkte sig vara i behövande omständigheter; samt att, sedan riksdagens kamrar beträffande denna fråga fattat skiljaktiga beslut, i det att första kammaren bifallit bankoutskottets hemställan, men andra kammaren godkänt en vid utskottets utlåtande fogad reservation, däri yrkats på omedelbart beviljande av det i motionen föreslagna anslaget, riksdagen i gemensam votering beviljat anslaget.

Med erinran, att någon skrivelse från riksdagen i fråga om sådan utredning, som bankoutskottet föreslagit, alltså icke kommit till stånd, men att frågan om pensionsförhöjning åt behövande änkor efter statstjänare emellertid borde till utredning företagas enligt förenämnda nådiga beslut, anhöll statskontoret i oförmälda skrivelser, att styrelserna för ovannämnda kassor måtte inkomma med utredning och förslag i ärendet, envar styrelse i vad anginge pensioner från den under dess förvaltning ställde kassan, därvid uppgift borde lämnas å belopp och antal av nu utgående pensioner med angivande om pensionen tillkomme änka, änka med barn eller endast barn samt sådana upplysningar i övrigt meddelas, som erfordrades för beräkning av de ungefärliga kostnaderna för genomförande av de olika förslag, som kunde framställas.

Statskontorets
utlåtande.

Med förmålan att den sålunda begärda utredningen från samt-

liga ovan omförmälda kassor inkommit till statskontoret samt att statskontoret därjämte fått mottaga dylik utredning från styrelsen för vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn, om vars tillvaro såsom fristående kassa statskontoret saknat kännedom, har statskontoret den 24 februari 1917 framlagt den verkställda utredningen och därvid anfört följande.

Statskontoret har utgått från den uppfattningen att med den anbefallda utredningen avsetts att vinna material, varpå kunde grundas förslag — icke för genomförande med statsbidrag eller ökat sådant av förhöjning genom reglementsförändringar av nu utgående låga pensioner utan för beredande av tillfälligt understöd av statsmedel, där sådant under nuvarande exceptionella förhållanden och därav föranledd väsentlig stegring av levnadskostnaderna kunde anses vara av billighet påkallat, i likhet med vad som genom riksdagens ovanberörda beslut för år 1917 tillförsäkrats vissa behövande folkskollärarynkor.

Att under nuvarande dyrtid föreläge ett trängande behov av understöd åt flertalet från dessa kassor pensionerade änkor hade vitsordats av samtliga i ärendet hörda kassastyrelser med undantag av styrelsen för Strömsholmsfonden, vars till endast ett fåtal uppgående pensionärer enligt styrelsens meddelande icke befunne sig i sådana ekonomiska omständigheter att understöd erfordrades.

Det hade framhållits, att en hel del pensionerade änkor befunne sig i en så bekymmersam ekonomisk ställning, att ett inskridande från statsmakternas sida till deras understödjande vore synnerligen behöfligt; att statens tjänstemän i allmänhet icke hade tillfälle att göra några nämnvärda besparingar, allra minst de lägre tjänst innehavarna, vadan deras efterlevande anhöriga i regel vore hänvisade till att existera på dem tillkommande pensioner; samt att då under de senare åren penningvärdet fallit och levnadskostnaderna stigit, det vore uppenbart, att stora grupper av pensionärer hade svårt att existera på sina pensionsbelopp.

Med hänsyn till föreliggande förhållanden måste understöd för vissa grupper av pensionerade änkor efter statstjänare alltså anses som synnerligen väl behöfligt. Därom kunde full enighet anses föreligga och det finge också anses uppenbart, att kassorna själva icke disponerade medel till beredande av sådant understöd. Däremot ginge meningarna vitt isär, när det gällde att tillse, i vad mån — d. v. s. till vilka grupper av pensionärer och med vilka belopp — understöd av statsmedel lämpligen kunde beredas.

Från flera håll och särskilt från styrelsen över *civilstatens änke- och pupillkassa* hade framhållits, att pensionsförhöjning borde tillkomma

icke blott statstjänares änkor utan även pensionsberättigade barn efter statstjänare, såväl då barnens pension inbegreps i det pensionsbelopp, deras moder ägde lyfta, som i det fall att pensionen uteslutande utginge till barnen. Nämnda kassastyrelse hade vidare anført, att, om understöden inskränktes till förbättring endast av pensioner, understigande 300 kronor, sådant skulle i många fall leda till orättvisa, enär behovet av understöd ofta nog gjorde sig lika, om icke mera gällande för pensionär, som uppbure pension till högre belopp än 300 kronor, än för pensionär med lågt pensionsbelopp; att även de från kassan utgående högsta pensionsbeloppen icke vore högre tilltagna än att pensionär, som erhållit pension till sådant belopp, kunde befinnas vara i behov av ytterligare understöd; samt att de nu rådande exceptionella dyrtidsförhållandena, som för samtliga pensionärer vore mer eller mindre kännbara, väl skulle kunna motivera en pensionsförhöjning, som utan undantag komme samtliga pensionärer till del; varigenom pensionerna skulle i viss mån kunna sägas återvinna det värde, som de vid tiden för deras beviljande ägde.

En dylik uppfattning hade gjorts gällande även av direktionen över *tullstatens enskilda pensionsinrättning*, därvid framhållits, att med hänsyn till de ytterligt förhöjda levnadskostnader, som av det pågående världskriget och därav härflytande omständigheter vållats, samtliga från pensionsinrättningen utgående pensioner vore till sitt värde så förminskade, att en allmän höjning av desamma genom statens medverkan finge anses som synnerligen påkallad och högst behjärtansvärd; att understöd därför icke borde inskränkas till endast dem, som uppbure de lägsta pensionerna, utan borde beredas jämväl de till pensionsbeloppen något bättre lottade, men i verkligheten av den rådande dyrtiden kanske än hårdare drabbade pensionärerna, vilka såsom änkor efter tjänstemän av högre grad mången gång hade svårare än deras vid kroppsarbete mera vana medpensionärer att förskaffa sig de för livsuppehållet utöver pensionen nödiga medlen.

I allmänhet ginge föreliggande olika förslag ut på att jämväl barnpensionerna borde genom understöd förhöjas. Beträffande omfattningen i övrigt av understöd åt pensionärer gjordes i några förslag gällande, att understöd till visst belopp eller visst procenttal av innehavande pension borde utgå till alla pensionärer, som kunde styrka sig vara i behövande omständigheter, under det att i andra förslag med hänsyn till kostnaderna ansetts böra stadgas visst maximum, utöver vilket understödet jämte pensionen icke finge uppgå.

Statskontoret har till en början framlagt resultatet av gjord beräkning utav kostnaden för beviljande av understöd åt statstjänares änkor efter samma grunder, som enligt 1916 års riksdags beslut fastställes i fråga om understöd åt behövande folkskollärarynkor.

Nämnda beslut innebure, att riksdagen å extra stat för år 1917 beviljat ett förslagsanslag av 65,000 kronor att från och med den 1 januari 1917 utgå såsom understöd till sådana behövande folkskollärarynkor med eller utan barn, vilka från folkskollärarnas änke- och pupillkassa åtnjuta lägre pension än 300 kronor, och med sådant belopp, att pensionen och understödet för en var av dem komme att tillsammans utgöra 300 kronor.

Om dessa villkor tillämpades på änkor efter statstjänare, skulle kostnaden belöpa sig till omkring 500,000 kronor.

Enligt dessa grunder toges emellertid ingen hänsyn till om änkan ej blott hade sig själv att försörja utan även hade att föda och uppfostra minderåriga barn; och ej heller lämnades någon hjälp åt sådana pensionsberättigade barn, som saknade pensionsberättigad moder. Detta vore av ringa betydelse i fråga om folkskollärarynkorna, enär de bland dem, som skulle erhålla understöd, i allmänhet pensionerats för så länge sedan, att minderåriga barn ej funnes. I den motion, som föranledde riksdagsbeslutet, hette det nämligen: »Att i förslaget göra skillnad mellan änkor med och utan barn har jag ej ansett nödigt med hänsyn därtill, att endast undantagsvis pensionsberättigade barn finnas inom de ålderskategorier, som beröras av detta förslag.»

Helt annorlunda ställde sig saken i fråga om statstjänares efterlevande. Det funnes ett betydande antal änkor med minderåriga barn, vilka åtnjöte pensioner till låga belopp, och det ojämförligt största antalet barnpensioner låge till beloppen under 150 kronor, ehuru sådan pension kunde avse underhåll av mer än ett barn. På grund härav måste det anses billigt att utom understöd åt änka bereda dels i någon mån ökat understöd åt änka med barn, dels ock understöd åt barn utan pensionsberättigad moder. Härvid syntes understöden böra avpassas efter den i allmänhet gällande regeln, att änka med barn erhöles änkepensionen med förhöjning av 50 procent, ett ensamt barn halv änkepension, två barn hel änkepension samt tre eller flera barn änkepensionen med 50 procent förhöjning.

Skulle de av 1916 års riksdag fastställda grunderna för understöd åt folkskollärarynkor anses böra tjäna till förebild, syntes desamma därför böra kompletteras därhän,

att änka utan pensionsberättigade barn erhöles understöd till sådant belopp att pension och understöd tillsammans uppginge till 300 kronor;

att änka med pensionsberättigade barn erhöle understöd till sådant belopp, att hennes och barnens pensioner jämte understödet uppginge till 450 kronor; samt

att barn utan pensionsberättigad moder erhöle understöd till sådant belopp, att pensionen och understödet för ett barn uppginge till 150 kronor, för två barn till 300 kronor och för tre eller flera barn till 450 kronor.

Tillämpades dessa grunder för tilldelande av understöd åt statstjänarens efterlevande, skulle kostnaden uppgå till omkring 700,000 kronor.

Det hade emellertid ifrågasatts, huruvida dessa grunder över huvud taget vore lämpliga, när det gällde nu ifrågavarande pensionärer. De folkskolläraryänkor, som berördes av riksdagens förut återgivna beslut, åtnjöte i pension lägst 100 kronor, men flertalet 150, 200 à 250 kronor och med hänsyn härtill kunde det ju befinnas rimligt att höja pensionen till 300 kronor. Men statstjänarens änkor och barn vore till ett icke obetydligt antal i åtnjutande av pensioner till belopp långt understigande 100 kronor. Sålunda hade en änka icke mer än 7 kronor 68 öre i pension, 21 änkor hade 35 kronor, 32 barnpensioner uppgingo till endast 12 kronor o. s. v. Detta förhållande hade uppmärksamrats av styrelsen för civilstatens änke- och pupillkassa, som framhållit, att med avseende å det icke ringa antal synnerligen låga pensioner, som utginge från kassan, en pensionsförhöjning upp till 300 kronor för änka ofta nog icke skulle komma att stå i rimligt förhållande till själva pensionen; varför styrelsen ansåge sig icke kunna framlägga förslag om en sådan pensionsförhöjning.

Vad sålunda erinrats mot att beträffande understöd åt statstjänarens efterlevande tillämpa samma grunder, som bestämts i fråga om folkskolläraryänkor, syntes statskontoret vara värt beaktande. De små pensioner, som tillkomme många änkor efter statstjänare, kunde ju icke under normala förhållanden utgöra tillräckligt levebröd för dem, utan det vore givet att den änka, som icke ägt andra medel eller kunnat förskaffa sig annan inkomst än den lilla pensionen, hade nödgats anlita den allmänna fattigvården. Att vid sådant förhållande bereda ett understöd, som jämte pensionen skulle åstadkomma vad man skulle kunna benämna ett existensminimum, skulle i vissa fall endast resultera i en lättnad i fattigvårdstungan för vederbörande kommun. Att alldeles utestänga alla dessa pensionärer med de lägsta pensionerna från möjlighet till delaktighet i den ifrågasatta hjälpen torde dock ej heller böra förekomma, men det syntes böra tagas i övervägande, huruvida icke pen-

sionär, som åtnjöte fattigförsörjning, borde uteslutas från delaktighet i understödet.

Å andra sidan syntes också kunna göras den erinran, att den gräns för tilldelande av understöd, som fastställts i fråga om folkskolläraränkor, vore väl snävt uppdragen, när det gällde att bereda understöd åt statstjänarens efterlevande anhöriga vid verkligt behov av hjälp. Såsom förut nämnts hade flera kassastyrelser framhållit önskvärdheten av en allmän pensionsförhöjning; och onekligen funnes det åtskilligt, som talade till förmån för vidtagande av åtgärd i syfte att understöd till visst belopp eller viss procent av pensionsbeloppet finge utgå i alla fall, där behövande omständigheter visats föreligga. Med hänsyn emellertid till de stora kostnader, som en sådan anordning måste kräva, om understödet samtidigt skulle så avpassas, att därmed bereddades en effektiv hjälp åt de sämre lottade pensionärerna, syntes nödvändigheten bjuda att såsom flertalet kassastyrelser föreslagit på ett eller annat sätt begränsa omfattningen, dock så att understöd bereddades även åt pensionärer, som väl innehade jämförelsevis mera betydliga pensionsbelopp men dock kanske allra mest vore i behov av hjälp.

Såsom naturligt vore, toge varje kassastyrelses förslag närmast sikte på förhållandena inom dess egen kassa och avpassades med hänsyn till de pensioneringsgrunder, som gällde för just den kassan. Då de olika kassornas pensioneringsgrunder företedde ganska väsentliga skiljaktigheter, befunes det att vad som kunde anses passa ganska väl i fråga om den ena kassan ej lämpade sig att använda, när det gällde de övriga. Å andra sidan måste det anses synnerligen önskvärt att för understödet få enhetliga bestämmelser; och det gällde därför enligt statskontorets mening att finna en grund för beviljande av understöd så beskaffad att den läte sig utan olägenhet tillämpa på alla ifrågakvarande pensionärer, i den mån de visade sig vara i behövande omständigheter.

Enligt det av styrelsen över *civilstatens änke- och pupillkassa* framlagda förslaget skulle pensionärer, som styrkte sig vara i behövande omständigheter, komma i åtnjutande av understöd med 25 procent av pensionsbeloppet, därest detsamma uppginge till 300 kronor eller därutöver, samt med 50 procent av pensionsbeloppet, därest detsamma understege 300 kronor, dock att i sistnämnda fall pensionsbeloppet jämte understödet icke finge tillhoppa överstiga 375 kronor.

Understöden, avpassade enligt detta förslag, beräknades draga en kostnad av omkring 840,000 kronor.

Genom detta förslag tillgodosåges behovet av procentiskt större understöd vid de lägsta pensionsbeloppen; men å andra sidan kunde

man ej undgå att finna de understöd på endast några få kronor, som enligt förslaget skulle tillkomma de sämst lottade pensionärerna, väl låga för att utgöra någon mera effektiv hjälp under dyrtiden; medan det å andra sidan syntes kunna ifrågasättas, huruvida något understöd alls borde avses tillkomma änka med så jämförelsevis stor pension som 1,200 kronor; och i all synnerhet förefölle det olämpligt att höja ett sådant pensionsbelopp med ett understöd av 300 kronor. Det ville synas, som om man med fog kunde säga, att den änka, som i sin pension åtnjuter en inkomst av 1,200 kronor, redan av sådan anledning måste anses icke kunna visa sig vara i behövande omständigheter.

Styrelserna för *militärpersonalens änke- och pupillkassor* hade vid avfattande av sina förslag utgått från det reglementsensliga förhållandet mellan pensionsbeloppen till officersänka och till underofficersänka och därför föreslagit högre understöd åt den förra än åt den senare. Direktionen över *arméns pensionskassa* hade sålunda föreslagit, att pensionsstagande stärbhus efter officer måtte erhålla ett understöd av 400 kronor och pensionstagande stärbhus efter underofficer ett understöd av 200 kronor. Direktionen över *flottans pensionskassa* tillstyrkte, att gratialen till underofficersänkor måtte höjas så att ingen finge mindre än 300 kronor och till officersänkor så att ingen finge mindre än 450 kronor, att pupilltilläggen måtte höjas så att de utginge till underofficersänka med 90 kronor för varje barn under 15 år och till officersänka med 135 kronor för varje sådant barn, dock med begränsning så att gratial och pupilltillägg icke finge överstiga i förra fallet 450 kronor och i det senare 675 kronor, samt att gratialberättigade barn utan gratialberättigad moder måtte erhålla understöd till sådant belopp, att detsamma jämte gratialet uppginge till 90 kronor. Båda dessa förslag vore byggda på egendomligheter i den militära organisationen, vilka i stort sett saknade motsvarighet på den civila statstjänstens område. Svårighet mötte därför att tillämpa dem på pensionärer tillhörande de andra kassorna.

Det av direktionen över arméns pensionskassa avgivna förslaget träffades även av den förut framställda anmärkningen mot saknad av begränsning uppåt. Enligt detsamma skulle alltså en änka med pension å 1,200 kronor kunna bekomma understöd å 400 kronor. Enligt direktionens uppgift skulle detta förslag, tillämpat endast på kassans egna pensionärer, medföra en kostnad av högst 521,800 kronor. Då antalet av de från denna kassa utgående pensioner utgjorde omkring 1,700 och hela antalet nu ifrågavarande pensioner uppginge till mer än 8,000, framginge härav, att redan med hänsyn till kostnaderna detta förslag näppeligen syntes kunna ifrågakomma.

Vad beträffade det av direktionen för flottans pensionskassa framlagda förslaget gällde även här den erinran, som framstälts i fråga om tillämpning av de för folkskolläraryrken fastställda grunder på de små pensionsbelopp, som tillkomme vissa änkor efter statstjänare.

Styrelsen för *lotsverkets enskilda pensionskassa* hade icke framlagt något särskilt förslag utan inskränkte sig till att på kassans pensionärer tillämpa de grunder för understöds beviljande, som i fråga om folkskolläraryrken fastställdes genom 1916 års riksdags beslut. Beträffande denna kassas pensionärer borde uppmärksammas, att de alla uppbure förutom sin kassapension en pensionsförstärkning från lotsverkets medel, varjämte åtskilliga dessutom åtnjöte pension jämväl från flottans pensionskassa. Härav framträdde nödvändigheten av att vid beviljande av understöd hänsyn toges till samtliga vederbörande tillkommande pensionsförmåner.

Direktionen över *telegrafverkets pensionsanstalter* hade föreslagit, att fyllnad bereddades så, att varje änkepension måtte utgöra lägst 400 kronor. Detta skulle medföra förbättring av tio från anstalten utgående änkepensioner, vilka nu utgjorde lägst 122 kronor och högst 392 kronor. Då den lägsta pensionen till änka med barn utgjorde 499 kronor 20 öre och den lägsta barnpensionen utgjorde 616 kronor, låge däri säkerligen anledning till att direktionen icke framställde något särskilt förslag i fråga om förhöjning av dylika pensioner. En höjning av pensionerna till statstjänares änkor med eller utan barn till 400 kronor skulle medföra en kostnad å omkring 840,000 kronor. Skulle förslaget kompletteras med höjning även av barnpensionerna efter de grunder, som ovan framstälts, skulle kostnaden överstiga 1,000,000 kronor.

Direktionen för *statens järnvägars änke- och pupillkassa* hade föreslagit, att alla behövande pensionärer med pensioner under 600 kronor måtte erhålla understöd motsvarande 50 procent av pensionsbeloppet, med iakttagande att icke någon pension jämte understödet finge understiga 300 kronor eller överstiga 600 kronor. Detta förslag, som kunde anses befogat i fråga om denna kassa, där endast ett försvinnande fåtal pensioner understige 100 kronor, men som tillämpat å övriga kassors pensionärer träffades av den från annat håll framställda erinran om orimligt stor höjning av de lägsta pensionsbeloppen, skulle enligt direktionens uppgift endast för nu ifrågavarande kassas pensionärer, uppgående till ett antal av 1,780, medföra en kostnad av 336,000 kronor. Tillämpat på alla pensionärer till ett antal av över 8,000, skulle förslaget säkerligen draga så stora kostnader, att detsamma ur budgetsynpunkt icke torde kunna ifrågakomma.

Det av direktionen över *tullstatens enskilda pensionsinrättning* framställda förslaget ginge ut på, att samtliga pensioner skulle i händelse av visat behov kunna utgå med ett med 50 procent förhöjt belopp, dock med iakttagande därav att icke någon pension, inbegripet samtliga till vederbörande utgående pensionsbelopp och således även, i förekommande fall, av tullmedlen beviljad s. k. fattigpension, finge överstiga 1,200 kronor ävensom att samtliga pensioner under 200 kronor höjdes till 300 kronor, alla belopp inberäknade. Detta förslag skulle bland annat innebära, att pensioner å belopp ända till 800 kronor skulle höjas med 50 procent. Då dessa pensioners sammanlagda belopp överstege 2,200,000 kronor, skulle endast denna del av förslaget medföra en kostnad av över 1,000,000 kronor. Lades härtill kostnaden för ytterligare ökning av pensionerna under 200 kronor ävensom den mindre ökningen av pensionerna över 800 kronor, visade det sig, att icke heller detta förslag kunde ur budgetssynpunkt förordas.

Styrelsen för *Uppsala universitets pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn* hade ansett, att änkepensionerna borde höjas så att de motsvarade 25 procent av de löneinkomster, som vid det tillfälle, då pensionstillskottet bestämdes, vore förenade med sådan tjänst, som mannen vid avskedstagandet eller dödsfallet innehade, dock med iakttagande att tillägget ej skulle utgå med högre belopp än att summan av pensionstagarens alla inkomster — av pension och pensionstillägg samt av arbete och kapital — icke komme att överstiga $\frac{1}{3}$ av professors lön i högsta lönegraden, alltså icke över 2,700 kronor. Detta förslag, enligt vilket exempelvis en professorsänkas pension skulle höjas från 905 kronor till 2,025 kronor, hänförde sig till förhållandena vid universitetets avlöningsstater och skulle svårligen kunna vinna tillämpning å andra områden. Mot detsamma kunde dessutom anmärkas, att det saknade önskvärd enkelhet. Kostnaderna för detsammans genomförande måste också bliva avskräckande.

Ur kostnadssynpunkt måste även det förslag anses oantagligt, som framstälts av styrelsen för *vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn*. Förslaget innebure en ökning av pensionsbeloppen med 50 procent, med iakttagande att ingen pension skulle understiga 300 kronor. Här gällde vad ovan anförts beträffande det liknande förslag, som framlagts av styrelsen för *tullstatens enskilda pensionsinrättning*.

En förhöjning av utgående pensionsbelopp med 20 procent hade förordats av styrelsen för *pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid Lunds universitet*. Tillämpat på alla nu

ifrågavarande pensionärer skulle förslaget medföra en kostnad av omkring 540,000 kronor. Mot detsamma kunde erinras, att förbättringen åt de sämst lottade pensionärerna icke bleve tillräckligt effektiv och att begränsning uppåt saknades.

Sådan begränsning vore däremot upptagen i det förslag, som framlagts av direktionen över *lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa*. Beträffande detta förslag, som innebure en förhöjning av änkepensionerna med 50 procent, dock så att pension och understöd tillsammans skulle uppgå till lägst 300 kronor och högst 750 kronor, gällde den framställda erinringen att de mycket små pensioner, som i vissa kassor förekomme, skulle erhålla en förhöjning, som i många fall icke kunde anses stå i rimligt förhållande till pensionens belopp. Enligt förslaget skulle vid understödets bestämmande hänsyn tagas endast till beloppet av den för änka utgående pensionen. På grund härav och då i fråga om de från övriga kassor utgående pensioner till änka med minderåriga barn icke blivit i de lämnade uppgifterna skilt på vad av sådan pension utgjorde änkepensionen och vad som utgjorde pupilltillägg, mötte vissa svårigheter vid beräkningen av kostnaden för förslagets tillämpning å alla nu ifrågavarande pensionärer. Kostnaderna måste anses bliva ganska betydande. Till det belopp av 500,000 kronor, som här ovan beräknats för ökning till 300 kronor av alla små pensioner, som utginge till änka med eller utan barn, måste läggas bland annat dels kostnaden för ytterligare höjning av pensionsbeloppen mellan 200 och 300 kronor, vilken kostnad endast för änkor utan barn beräknades uppgå till inemot 50,000 kronor, dels ock kostnaden för 50 procents förhöjning av pensionsbeloppen å 300 kronor och därutöver, dock högst till 750 kronor, vilken kostnad ävenledes endast i fråga om pensioner till änka utan barn skulle belöpa sig till omkring 360,000 kronor. Lades härtill motsvarande kostnader för pensionsförhöjning åt ett mycket stort antal änkor med minderåriga barn, måste förslaget antagas medföra högst betydande kostnader.

Såsom förut framhållits hade kassastyrelserna i allmänhet vitsordat behovet av pensionsförbättring åt statstjänares änkor och barn; och även enligt statskontorets mening vore det uppenbart, att under nu rådande svåra dyrtid en stor del pensionärer bland statstjänares efterlämnade anhöriga vore i stort behov av hjälp. Då de för pensionering av statstjänares änkor och barn bildade kassorna reglements enligt icke kunde i ett sådant läge bispringa sina pensionärer och väl i allmänhet icke ägde medel därtill, syntes enda utvägen till beredande av sådant under-

stöd vara att staten trädde hjälpande emellan. Visserligen måste det fasthållas såsom en riktig och väsentlig princip, att statstjänares änke- och pupillpensionering vore att anse såsom en angelägenhet, den där borde av statstjänarne själva väsentligen med egna avgifter bekostas. Här vore dock i själva verket icke fråga om något frånträdande av en sådan principiell ståndpunkt: det vore icke avsett att med statsmedel åstadkomma en pensionsreglering för dessa pensionärer. Det borde emellertid icke heller åsyftas att med statsmedel söka ens tillfälligt återställa pensionerna till den köpkraft de ägde innan nu rådande dyrtid inträdde. Enligt statskontorets mening funnes icke för staten anledning att med sin hjälp sträcka sig längre än till de fall, där verkligt nödläge kunde anses föreligga.

Såsom av flera kassastyrelser framhållits vore det emellertid en synnerligen vanskelig uppgift att söka utfinna några allmängiltiga hållpunkter såsom förutsättningar för att nödläge må kunna anses föreligga; och dock vore det väl alldeles nödvändigt ur synpunkten av enkelhet, reda och likformighet, att vissa bestämda gränser fastställdes för åtnjutande av den ifrågasatta krigstidshjälpen. I sådant avseende kunde man icke lämpligen inskränka sig till att uppställa fordran därpå, att behövande omständigheter skulle i varje fall styrkas, enär i intyg därom torde kunna av skilda intygsgivare inläggas ganska olika betydelse. Det gällde därför enligt statskontorets mening att därutöver uppdraga vissa gränser, inom vilka nödläge måste anses råda, därest icke vederbörande utöver pensionsförmånen disponerade ett väsentligt tillskott till bestridande av levnadskostnaderna. Att sådana gränser bleve i viss mån godtyckliga, vore nog oundvikligt. Var gränsen skulle dragas bleve också i sista hand en kostnadsfråga och alltså beroende på vad ur budgetsynpunkt befundes kunna anvisas att för ändamålet utgå av statsmedel.

Begränsningen kunde äga rum genom att från delaktighet i understöd utesluta någon viss kategori av pensionärer, såsom skedde enligt 1916 års riksdags förenämnda beslut, enligt vilket endast änkor, men icke barn efter folkskollärare fingo rätt till understöd. Begränsning kunde därjämte vinnas genom bestämmande av visst maximibelopp för själva understödet och av visst belopp, utöver vilket understödet jämte pensionen icke finge stiga.

Vad då först beträffade frågan, för vilka kategorier av pensionärer understöd kunde anses bära utgå, hade statskontoret förut framhållit, att goda skäl anförts för att icke blott änkor utan även övriga ifrågasvarande pensionärer borde bli delaktiga av understöd, i den mån nödläge kunde anses hava för dem inträtt. Utom ett tillägg till låga

änkepensioner syntes därför tillika böra beredas någon förbättring av låga barnpensioner, vare sig dessa utginge såsom pupilltillägg till moders änkepension eller uteslutande tillkomme barn, »minderåriga eller äldre sjuka-fattiga eller äldre ogifta döttrar». Då starka billighetsskäl måste anses föreligga att icke i detta avseende göra någon uteslutning från möjlighet till understöd, hade statskontoret, som icke förbisett att ämbetsverket härvid i viss mån ginge utom sitt erhållna uppdrag, ansett sig icke kunna underlåta att jämväl utreda i vad mån en lämplig pensionsförhöjning skulle kunna beredas icke blott de pensionerade änkorna utan även övriga pensionärer. Genom en sådan vidgning av kretsen av eventuella understödstagare bleve frågans lösning i icke ringa grad komplicerad, men icke heller denna omständighet syntes få avskräcka, därest det erkändes, att billighetshänsyn krävde frågans lösning i denna omfattning.

Vad därefter beträffade frågan, huruvida några pensionärer borde vara uteslutna redan med hänsyn till storleken av innehavande pension, hade enligt statskontorets mening mycket goda skäl anförts för den uppfattning, att man icke borde i fråga om änkepensionerna inskränka sig till att med understöd förbättra endast pensioner, lägre än 300 kronor. Man kunde nämligen icke undgå att erkänna, att jämväl änkepensionärer med något högre pensioner träffades mycket hårt av dyrtiden, i vissa fall måhända mera kännbart än deras vid kroppsarbete mera vana medpensionärer av en lägre pensionsklass. Var gränsen borde dragas, därom vore meningarna synnerligen delade, såsom framginge av de avgivna förslagen.

Emellertid hade statskontoret inhämtat, att löneregleringskommittén nyligen till Eders Kungl. Maj:t inkommit med infordrad utredning i fråga om tillfälligt understöd åt pensionerade statstjänare och därvid föreslagit, att pensionär, vars taxerade inkomst icke överstege 1,200 kronor, skulle erhålla pensionstillägg å 100 kronor.

Då högre understöd till statstjänares änka än till f. d. statstjänare själv icke torde kunna ifrågakomma i annat fall än att det skulle gälla att uppbringa pensionerna till ett fastställt existensminimum, syntes det statskontoret, som om nämnda belopp borde bestämmas såsom understöd åt pensionerad änka. Pensionerad statstjänare skulle enligt berörda förslag få understöd, såvitt hans inkomst icke överstege ett belopp av 1,200 kronor. Detta belopp skulle i regel lämna underhåll åt den pensionerade och hans familj. När det gällde ensam änka, som alltså antoges endast hava sig själv att försörja, syntes gränsen lämpligen kunna ställas vid 600 kronor. För änka med barn och för ensamt barn

skulle understödet avpassas och utgå efter vanliga förhållandet mellan änkepensionen och annan pension från änke- och pupillkassa. I händelse att behövande omständigheter visades föreligga, skulle alltså pensionsberättigad änka erhålla ett understöd av 100 kronor, dock att understöd och henne tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 600 kronor; där jämte pensionsberättigad änka funnes pensionsberättigade barn, skulle till varje sådant barn utgå ett understöd av 50 kronor; dock att understöd till änka och barn jämte dem tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga 900 kronor; till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder skulle utgå understöd med 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor; till annan pensionär slutligen skulle utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner tillhopa icke finge överstiga 300 kronor.

Efter sådana grunder anordnade, beräknades understöden draga en kostnad av omkring 700,000 kronor, om alla eljest till understöd berättigade kunde styrka, att de befunde sig i behövande omständigheter. Med hänsyn till verkan av denna förutsättning torde nämnda belopp liksom för övrigt mer eller mindre alla i denna utredning beräknade kostnadsbelopp kunna något minskas.

Med detta sätt att ordna understödet vunnes det önskvärda resultatet, att till de lägre pensionerna erhöles ett procentiskt högre tillägg än till de högre. Av denna anledning syntes detta sätt vara att föredraga framför ett i förhållande till pensionen procentiskt lika bestämt understöd.

De föreslagna understödsbeloppen vore visserligen icke i och för sig synnerligen betydliga, men i betraktande av de låga pensionsbelopp, vartill de skulle utgöra tillägg, måste de dock anses innebära en god hjälp.

Det kunde dock med ett visst fog anmärkas, att, då staten tillgodosett folkskollärares änkor med understöd i den utsträckning att ingen av dem skulle i pension och understöd tillsammans få mindre än 300 kronor, billigheten bjöde, att statens omsorg icke visade sig mindre omfattande, när det gällde änkor efter statens egna tjänare. Visserligen hade häremot, såsom förut blivit framhållet, gjorts den erinran, att, när det gällde så låga pensionsbelopp, som i många fall utginge till stats-tjänares änkor, understödet icke skulle stå i rimligt förhållande till själva pensionen. En sådan erinran hade visserligen något berättigande; men även i fråga om folkskolläraryänkorna föreläge fall, där samma

erinran kunnat göras; men sådant hade icke ansetts böra hindra att alla pensionerna höjdes till det såsom existensminimum antagna beloppet av 300 kronor. Det skulle därför kunna ifrågasättas, att nyss framlagda grunder för tilldelande av understöd ändrades därhän, att understöd till änka skulle utgå med 100 kronor, dock med iakttagande att understöd och pensionsförmåner tillhopa skulle utgöra lägst 300 kronor och högst 600 kronor.

Med hänsyn därtill, att en del av de lägsta pensionernas innehavare måste antagas vara i den ställning, att de nödgats för sitt uppehälle anlita den allmänna fattigvården, syntes det böra tagas i övervägande, huruvida från understöd borde uteslutas den, som av kommun åtnjöte full fattigförsörjning, för så vitt icke en sådan pensionär redan av denna anledning icke kunde erhålla intyg om behövande omständigheter.

Kostnaderna för ett så anordnat understöd kunde beräknas uppgå till omkring 900,000 kronor.

Därest ett så stort belopp befundes ur budgetssynpunkt kunna anslås för nu ifrågavarande ändamål, syntes det statskontoret, som om detta förslag borde vinna beaktande.

Vilka grunder som än kunde komma att fastställas för beviljande av nu ifrågavarande pensionstillägg, syntes kostnaderna icke kunna till siffran exakt fixeras. Det syntes därför vara nödvändigt att för ändamålet äskades ett förslagsanslag, att uppföras å extra stat under tionde huvudtiteln i riksstaten för år 1918. Då vidare dessa pensionstillägg med hänsyn därtill, att dyrtiden redan länge gjort sig gällande, borde liksom motsvarande understöd åt folkskollärarynkor få åtnjutas redan under år 1917, borde medgivande utverkas för Eders Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis bestrida kostnaderna under år 1917.

Vidare erinrade statskontoret därom, att i statsverkspropositionen till 1917 års riksdag äskats anslag för beredande av pensionstillägg åt folkskollärarynkor för år 1918; och i anledning därav syntes även åt statstjänares efterlevande böra beredas sådant tillägg för samma år, och anslag därtill äskas att jämväl uppföras i riksstaten för år 1918.

Erforderliga närmare bestämmelser angående prövningen av inkommande ansökningar om pensionstillägg samt om dessas utbetalning och redovisning m. m. syntes böra meddelas av Eders Kungl. Maj:t, sedan frågan blivit av riksdagen avgjord. Redan nu ville emellertid statskontoret framhålla såsom lämpligt, att ansökning om understöd, innehållande uppgift å sökandens inkomster år 1916 och beräknade inkomster under år 1917 samt åtföljd av behörig myndighets intyg om sökandens

ekonomiska ställning, borde ingivas till styrelsen för den kassa, från vilken pension åtnjötes, eller, om pension uppbyres från mer än en kassa, till styrelsen för den kassa, från vilken den större pensionen utginge; att kassans styrelse ägde pröva ansökningen och därom träffa avgörande; att styrelsen ägde att med överlämnande av inkomna ansökningar och däröver upprättad förteckning, innehållande uppgift å understödstagarnas innehavande pensionsförmåner och de beviljade understöden, hos statskontoret rekvirera och utbetomma erforderligt belopp; samt att beviljat belopp från vederbörande kassa utbetalades på en gång, exempelvis i sammanhang med utbetalning av pensionen för årets tredje kvartal.

*Skiljaktig
mening i
statskontoret.*

Från statskontorets uttalande har statskommissarien K. Beckman varit skiljaktig och yttrat följande:

»De pensionstillägg, varom här är fråga, hava — såsom även i statskontorets utlåtande framhållits — icke själva karaktär av pension utan av understöd åt personer, som leva vid gränsen av existensminimum. Vid sådant förhållande synes mig behovet av pensionstillägg icke få mätas annat än helt objektivt efter pensionens litenhet, dock med tagen hänsyn till förekomsten av pensionsberättigade barn. Jag anser därför, att statskontoret bort bland de olika alternativen förorda det, som närmast överensstämmer med 1916 års riksdags beslut angående folkskolläraryänkor, kompletterat med understöd åt barn, det alternativ således, enligt vilket understöd utgår med sådant belopp, att detsamma tillhopa med pensionen utgör:

300	kronor	för	ensam	änka,
450	»	»	änka	med pensionsberättigat barn,
150	»	»	ett	pensionsberättigat moderlöst barn,
300	»	»	två	dito,
450	»	»	tre	eller flera dito.»

*Statistisk ut-
redning.*

För att tjäna till ledning vid bedömning av den ekonomiska innebörden av de olika förslag, som kunna ifrågakomma vid avpassande av understöd åt statstjänares efterlämnade anhöriga, har statskontoret låtit upprätta en tabell, däri sammanförts de pensionsbelopp, som från någon av förenämnda kassor eller från allmänna indragningsstaten eller från andra statsmedel (såsom lotsverkets medel, tullmedlen, universitetens medel m. m.) åtnjutas av statstjänares efterlevande; därvid i särskilda kolumner med angivande av antal och sammanlagt belopp upptagits pensionerna till änkor, till änkor med minderåriga barn och till barn.

Sistnämnda kategori omfattar, förutom minderåriga barn utan pensionsberättigad moder, jämväl äldre barn, vilka erhållit pension på grund av sjuklighet eller andra särskilda omständigheter (fattigpensioner, pensioner åt äldre ogifta döttrar och dylikt). Tabellens siffror och på desamma grundade, av statskontoret gjorda kostnadsberäkningar äro, huvudsakligen i följd av primäruppgifternas delvis otillräckligt detaljerade beskaffenhet, att anse såsom endast approximativa.¹⁾

I en denna dag avlåten proposition (nr 264) har Eders Kungl. Maj:ts *Departementschefen.* föreslagit den nu församlade riksdagen att medgiva, att krigstidshjälp under år 1917 må utgå till f. d. befattningshavare i statens tjänst — avskedade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare därunder icke inbegripna — med ett belopp av 100 kronor, dock under iakttagande, att dylik krigstidshjälp samt pensions- och understödsförmåner icke må tillhoppa överstiga 1,300 kronor för år räknat, och dels att från åtnjutande av sådan hjälp undantages ej mindre f. d. befattningshavare, som under år 1917 har att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,200 kronor, hustrus taxering däri inberäknad, än även gift kvinnlig f. d. befattningshavare, vars man lever.

Nyssberörda proposition har motiverats medelst påpekande av det allmänt kända förhållandet, att levnadskostnaderna i vårt land i följd av världskriget ökats i sådan grad, att de efter normala omständigheter avpassade pensionerna för avskedade befattningshavare med låga pensioner numera i allmänhet icke äro tillräckliga för de nödvändigaste levnadskostnadernas bestridande och att många f. d. statstjänare, som sakna förmågan att genom arbete bidra till sitt uppehälle, därför råkat i ett nödläge, ur vilket de endast genom det allmännas mellankomst kunna frigöra sig.

Den från maj 1914 till och med februari 1917 vid oförändrad levnadsstandard uppkomna stegringen i levnadskostnaderna har av socialstyrelsen beräknats till 45.1 procent för ett normalhushåll om man, hustru och två barn med en utgiftsstat på omkring 2,000 kronor. Det är uppenbart, att denna fördyring synnerligen hårt trycker jämväl en mängd statstjänares efterlämnade änkor och barn.

Visserligen är det sant, att staten redan gjort åtskilligt för att lindra dyrtidens tunga för de minst bärkraftiga samhällsmedlemmarna,

¹⁾ Ett sammandrag av tabellen finnes såsom bilaga fogat vid denna proposition.

exempelvis genom tillhandahållande av livsmedel till nedsatt pris och skattelindringar m. m. Dessa åtgärder hava emellertid icke kunnat hindra, att det stora flertalet av statstjänares änkor och minderåriga barn oförvållat befinna sig i en mycket svår belägenhet i följd av den inträffade dyrtiden. Även om statsverket härvidlag lika litet som i fråga om de pensionerade statstjänarna har någon skyldighet att i anledning av penningens minskade köpkraft höja de i laga ordning bestämda pensionerna, föreligga dock synnerligen starka billighetsskäl för staten att genom en tillfällig bisträckning lindra bekymren för ifrågasvarande pensionärer.

Statens budget är visserligen för närvarande hårt ansträngd, men finansiella skäl synas mig icke få stå hindrande i vägen för beviljande av ett dylikt av omständigheterna starkt påkallat understöd åt de svagast situerade bland avlidna statstjänares efterlevande.

Jag delar fullkomligt den av statskontoret uttalade uppfattningen, att ett dylikt understöd bör utgå ej blott till pensionerade änkor utan även till pensionsberättigade barn efter statstjänare.

I fråga om beloppet av dylikt understöd har statskontoret — under åberopande av ett utav löneregleringskommittén nyligen avgivet, till grund för ovanberörda proposition nr 264 liggande förslag, att vissa pensionerade befattningshavare i statens tjänst skulle erhålla pensionstillägg med 100 kronor — förklarat sig anse, att, då högre understöd till statstjänares änka än till statstjänare själv icke borde ifrågakomma i annat fall, än att det skulle gälla att uppbringa pensionerna till ett fastställt existensminimum, nämnda belopp borde bestämmas såsom understöd åt pensionerad änka. Då pensionerad statstjänare enligt löneregleringskommitténs förslag skulle få understöd, såvida hans inkomst icke överstege 1,200 kronor, samt detta belopp i regel skulle lämna understöd åt den pensionerade och hans familj, syntes gränsen, när det gällde ensam änka, som alltså antoges endast hava sig själv att försörja, lämpligen kunna sättas vid 600 kronor. För änka med barn och för ensamt barn skulle enligt statskontorets förslag understödet avpassas och utgå efter vanliga förhållandet mellan änkepensionen och annan pension från änke- och pupillkassan. I händelse att behövande omständigheter visades föreligga, skulle alltså pensionsberättigad änka erhålla ett understöd av 100 kronor, dock att understöd och henne tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhoppa överstiga 600 kronor; där jämte pensionsberättigad änka funnes pensionsberättigade barn, skulle till varje sådant barn utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd till änka och barn jämte dem tillkommande pensionsförmåner icke finge tillhoppa överstiga 900

kronor; till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder skulle utgå understöd med 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor; till annan pensionär slutligen skulle utgå ett understöd av 50 kronor, dock att understöd och pensionsförmåner tillhopa icke finge överstiga 300 kronor.

Vad statskontoret sålunda föreslagit finner jag välbetänkt.

Vid bifall härtill skulle, såsom statskontoret påpekat, vinnas det önskvärda resultatet, att till de lägre pensionerna erhöles ett procentisk högre tillägg än till de högre, av vilken anledning detta sätt synes vara att föredraga framför ett i förhållande till pensionen procentiskt lika bestämt understöd.

Statskontoret har dock ansett det kunna med ett visst fog anmärkas, att då staten tillgodosett folkskollärares änkor med understöd i den utsträckning, att ingen av dem skulle i pension och understöd tillsammans få mindre än 300 kronor, billigheten bjöde, att statens omsorg icke visade sig mindre omfattande, när det gällde änkor efter statens egna tjänare. Visserligen hade häremot erinrats, att, när det gällde så låga pensionsbelopp, som i många fall utginge till statstjänares änkor, understödet icke skulle stå i rimligt förhållande till själva pensionen. En sådan erinran hade visserligen något berättigande; men även i fråga om folkskolläraryänkorna föreläge fall, där samma erinran kunnat göras, men sådant hade icke ansetts böra hindra, att pensionen höjdes till det såsom existensminimum antagna beloppet av 300 kronor. Det syntes därför statskontoret kunna ifrågasättas, att nyss framlagda grunder för understödets utdelande ändrades därhän, att understöd till änka finge utgå med 100 kronor, dock med iakttagande att understöd och pensionsförmåner tillhopa finge utgöra lägst 300 kronor och högst 600 kronor.

Därest erforderligt belopp, omkring 900,000 kronor, befundes kunna för ändamålet anslås, syntes det statskontoret som om detta förslag borde vinna beaktande.

Antalet av de till ensam änka efter statstjänare utgående pensioner, som understiga 300 kronor, utgör för närvarande omkring 2,737. Bland dessa finnes en pension på 7 kronor 68 öre, 116 pensioner på belopp mellan 30 och 50 kronor, 387 pensioner på belopp mellan 51 och 100 kronor och 969 pensioner på belopp mellan 101 och 150 kronor.

Det synes mig dock icke lämpligt att beträffande dylika små pensioner

genomföra en allmän förhöjning till 300 kronor, vilket i talrika fall skulle innebära en mångdubbling av de nu utgående pensionerna.

De folkskolläraryrken, som beröras av riksdagens förutnämnda beslut, åtnjuta i pension lägst 100 kronor, men i flertalet fall 150, 200 å 250 kronor, och med hänsyn härtill förefaller den för dem generellt medgivna höjningen till 300 kronor mera rimlig.

Då ifrågavarande tillfälliga understöd är påkallat av nu rådande undantagsförhållanden, synes det lämpligen, i likhet med motsvarande understöd åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst, böra benämnas krigstidshjälp.

I fråga om sättet för ådagaläggande av behövande omständigheter har Eders Kungl. Maj:t i ovanberörda proposition nr 264 om krigstidshjälp åt f. d. statstjänare i likhet med löneregeringskommittén föreslagit, att behovet skall styrkas icke medelst ett på subjektiv uppfattning grundat så kallat fattigdomsbevis, utan genom det medelst debetsedel eller på annat sätt ådagalagda förhållandet, att vederbörande under år 1917 icke har att erlægga inkomst- och förmögenhetsskatt för högre belopp än 1,200 kronor.

Beträffande nu förevarande ärende har statskontoret framhållit såsom lämpligt, att ansökning om understöd, innehållande uppgift å sökandens inkomster år 1916 och beräknade inkomster under år 1917 samt åtföljd av behörig myndighets intyg om sökandens ekonomiska ställning, ingåves till styrelsen för den kassa, från vilken pension åtnjutes, eller, om pension uppbäres från mer än en kassa, till styrelsen för den kassa, från vilken den större pensionen utgår, och att kassans styrelse finge pröva ansökningen och därom träffa avgörande; varefter beviljat understöd borde på en gång utbetalas, exempelvis i sammanhang med utbetalningen av pensionen för årets tredje kvartal.

Nu ifrågavarande pensioner utgå i ett mycket stort antal fall till änka med minderåriga barn, därvid särskilda belopp visserligen beräknas för barnen men ingå i den till änkan utbetalda pensionen. Vid sådant förhållande synes det knappast vara lämpligt föreskriva, att behovet skall, på sätt föreslagits beträffande f. d. befattningshavare i statens tjänst, mätas efter taxeringen till utgörande av inkomst- och förmögenhetsskatt. Det av statskontoret förordade förfaringsättet synes böra följas, dock förenklat i så måtto, att i ansökningen uppgivas allenast de faktiska inkomsterna under år 1916 samt att vederbörande kassas styrelse må äga att, på rekvisition, från statskontoret förskottsvis upp-

bära för ändamålet erforderliga medel, mot skyldighet att därför till statskontoret eller direkt till kammarrätten lämna redovisning.

Det lär emellertid böra få ankomma på Eders Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för krigstidshjälpens utbetalande kunna erfordras. Därvid torde även böra närmare preciseras vad som skall förstås med behövande änka eller barn. Givet är, att gränsen icke får sättas högre än för understödsberättigade f. d. befattningshavare eller vid skyldighet att erlägga inkomst- och förmögenhetsskatt för ett beräknat belopp av 1,200 kronor.

Med »minderårigt» barn bör i förevarande ärende uppenbarligen förstås sådant barn, vilket icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda kassornas reglementen dess rätt till pension i allmänhet upphör.

En redogörelse för de av staten i en eller annan form understödda anstalter, som äro avsedda för pensionering av änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, finnes intagen å sid. 181—216 samt sid. 148—150 i ett den 15 januari 1916 av särskilda sakkunniga afgivet betänkande om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Dessa anstalter äro enligt de sakkunnigas uppgift följande:

Civilstatens änke- och pupillkassa, arméens nya änke- och pupillkassa, flottans pensionskassas gratialfond, lotsverkets enskilda pensionskassa, telegrafverkets änke- och pupillkassa, statens järnvägars änke- och pupillkassa, tullstatens enskilda pensionsinrättning, universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, pensionsinrättningen för änkor och barn efter tjänstemän vid Lunds universitet, lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, ävensom tjänstemännens vid Strömsholms stuteri samt deras änkers och barns pensionsfond.

Ordinarie befattningshavare i statens tjänst äro med få undantag *förpliktade* att vara delägare i någon av dessa kassor.

Vid Uppsala universitet äro ordinarie vaktmästare och vederlikar enligt ett av kanslern för rikets universitet fastställt reglemente för vaktbetjäningens vid universitetet pensionsinrättning för änkor och barn skyldiga att vara delägare i samma pensionsinrättning. Enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa äro berörda befattningshavare icke undantagna från skyldigheten att vara delägare i samma änke- och pupillkassa, men för närvarande erlägga de inga avgifter till densamma och betraktas följaktligen icke såsom delägare.

Vidare må erinras om »Lunds universitets änke- och pupillkassa», i vilken enligt av Kungl. Maj:t den 7 november 1895 fastställt reglemente alla ordinarie professorer, bibliotekarie, räntmästare

och sekreterare, vilka äro med lön vid universitetet anställda, äro skyldiga att ingå såsom delägare. De äro därjämte ovillkorligen förpliktade vara delägare i den statsunderstödda pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid universitetet.

Det synes mig vara uppenbart ej mindre att pensionsberättigade änkor och barn efter ordinarie vaktmästare och vederlikar vid Uppsala universitet böra beträffande rätt till nu ifrågavarande krigstidshjälp vara likställda med änkor och barn efter andra statstjänare än även att pension från Lunds universitets änke- och pupillkassa bör i nu förevarande avseende jämsställas med pension från ovan uppräknade statsunderstödda pensionsanstalter.

I överensstämmelse med vad som föreslagits i Eders Kungl. Maj:ts till innevarande års riksdag avlätna proposition (nr 129) om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst torde böra stadgas, att, om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, stärbhuset inträder i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

Statskontoret har ansett, att tillägg av nu ifrågavarande slag borde åt statstjänares efterlevande beredas jämväl för år 1918.

Det synes mig emellertid vara för tidigt att redan nu söka bedöma, huruvida förhållandena under år 1918 kunna nödvändiggöra utdelande av krigstidshjälp även då, och finner jag mig fördenskull för närvarande icke böra föreslå någon åtgärd i anledning av statskontorets sistberörda hemställan.

Rätten till ifrågavarande krigstidshjälp synes böra, på sätt föreslagits i fråga om krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, hänföras till förhållandena vid 1917 års ingång. Härigenom förebygges att krigstidshjälp för år 1917 i sådana fall, då en befattningshavare under året avlidit, utbetalas först till befattningshavaren och sedan till hans pensionsberättigade efterlevande.

I övrigt har jag icke funnit något att erinra mot vad statskontoret i nu förevarande ärende anfört.

För ändamålet torde böra på extra stat för år 1918 äskas ett förslagsanslag av 700,000 kronor.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag beräknades under provisorisk huvudtitel 16,000,000 kronor till krigstidshjälp m. m. åt befattningshavare och pensionstagare. Av nämnda belopp avsågos 1,000,000 kronor till krigstidshjälp åt pensionstagare, nämligen 500,000 kronor åt f. d. befattningshavare i statens tjänst och 500,000 kronor åt pensionerade änkor efter statstjänare. Då det av mig förordade förslaget till krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst skulle betinga en kostnad av 700,000 kronor, måste särskild täckning sökas för ett belopp av 200,000 kronor. Plats å budgeten för sistnämnda belopp läser emellertid kunna beredas genom de förslag till nya eller ökade skatter och avgifter, för vilka min företrädare i ämbetet lämnat redogörelse i det vid propositionen nr 95 A till innevarande års riksdag fogade statsrådsprotokollet.

Med återopande av vad i detta ärende anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

- a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst å extra stat för år 1918 under tionde huvudtitel anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt
- b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, som vid ingången av år 1917 ägt åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd anstalt för pensionering av dylika befattningshavares änkor och barn, från Lunds universitets änke- och pupillkassa eller från vaktbetjäningens vid Uppsala universitet pensionsinrättning för änkor och barn.

§ 2.

Krigstidshjälp utgår till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga 600 kronor för år räknat; till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensions-

berättigat barn, dock att hjälpen jämte pensionsförmånerna icke må för änka och barn tillhopa överstiga 900 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flere syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att hjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 4.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 5.

Krigstidshjälp utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

I denna hemställan instämde statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen biföll vad statsrådet sålunda hemställt; och skulle proposition till riksdagen avlåtas av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Stig Östergren.

Bilaga.

Tabell, utvisande antal och belopp av pensioner, som år 1916 utgingo till änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

Belopp. Kronor.	Pensioner till änkor.		Pensioner till änkor med minderåriga barn.		Pensioner till barn (minderåriga eller äldre).		Summa.	
	Antal pensio- ner.	Belopp. Kronor.	Antal pensio- ner.	Belopp. Kronor.	Antal pensio- ner.	Belopp. Kronor.	Antal pensio- ner.	Belopp. Kronor.
7—50	117	4,728	—	—	523	18,194	640	22,922
51—100	387	30,240	54	4,640	399	30,550	840	65,430
101—150	969	133,100	226	31,415	134	18,445	1,329	182,960
151—200	646	122,675	137	24,605	123	22,335	906	169,615
201—250	461	112,830	185	45,540	91	21,590	737	179,960
251—300	312	90,605	153	45,185	49	13,845	514	149,635
301—350	278	95,930	122	42,310	31	10,365	431	148,605
351—400	234	91,730	59	22,050	38	14,710	331	128,490
401—450	163	72,290	72	32,300	5	2,220	240	106,810
451—500	332	165,490	45	22,170	15	7,470	392	195,130
501—550	126	68,430	29	15,790	4	2,180	159	86,400
551—600	429	253,420	54	31,820	7	4,080	490	289,320
601—650	136	87,300	28	18,040	5	3,220	169	108,560
651—700	159	108,275	16	10,800	4	2,715	179	121,790
701—750	43	31,760	21	15,630	2	1,490	66	48,880
751—800	203	162,110	53	41,660	4	3,200	260	206,970
801—850	39	32,730	12	10,140	—	—	51	42,870
851—900	74	66,430	55	49,080	1	900	130	116,410
901—1,000	60	58,850	17	16,530	1	1,000	78	76,380
1,001—1,100	41	43,230	30	31,390	1	1,100	72	75,720
1,101—1,200	42	48,620	39	46,330	1	1,150	82	96,100
1,201—1,300	8	10,060	6	7,520	1	1,230	15	18,810
1,301—1,400	11	14,900	11	14,850	—	—	22	29,750
1,401—1,500	3	4,350	14	20,760	2	2,920	19	28,030
1,501—1,600	6	9,300	2	3,100	—	—	8	12,400
1,601—1,700	—	—	5	8,340	—	—	5	8,340
1,701—1,800	1	1,750	1	1,750	—	—	2	3,500
1,801—1,900	—	—	1	1,860	—	—	1	1,860
1,901—2,000	—	—	1	2,000	—	—	1	2,000
2,001—2,100	2	4,100	2	4,200	—	—	4	8,300
Summa	5,232	1,925,233	1,450	621,805	1,441	184,909	8,173	2,731,947